

Ridders in de middeleeuwen

Petty Bange
R*idders*
in de
middeleeuwen

*Het romantische ideaal
en de rauwe werkelijkheid*

WalburgPers

Ontwerp omslag

Erwin Bomans^{BNO} Leucq!, Hof van Twente

Ontwerp binnenwerk

Floor Boissevain, Eijgen Stijl, Den Haag

Afbeelding omslag

Der Herzog von Anhalt uit de Codex Manesse, omstreeks 1300, *Universiteit Heidelberg*.

Foto auteur

Paulien Varkevisser, Nijmegen.

Afbeelding frontispice

Het tapijt van Bayeux, omstreeks 1080. De komeet van Halley, die naderend onheil verbeeldt en met spookschepen aan de onderkant.

Afbeelding pagina 127

Het beleg van Antiochië. Detail van een miniatuur van Jean Colombe in Sébastien Mamerot's *Les Passages d'Outremer*, omstreeks 1474. *Bibliothèque National de France*.

Hoofdstuk 12 verscheen eerder in het door Petty Bange geschreven *De wereld van de Bourgondiërs 1363 - 1477*, in de Miniaturenreeks van uitgeverij Bekking & Blitz (Amersfoort/Brugge 2011).

© 2019 Petty Bange, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2019 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

ISBN 9789462493667

NUR 684

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Soldaat, krijger, ridder, vazal	11
5	De mythe van de slag bij Poitiers in 732	18
4	Het tapijt van Bayeux: een middeleeuws stripverhaal	23
5	Het hospitaal van St. Jan en de tempel van Salomo	32
6	Arthur, de onbekende held	41
7	Perceval, de antiheld en de graal	48
8	Ridders, dichters en troubadours: de <i>Codex Manesse</i>	55
9	Aan het hof	64
10	Karel ende Elegast	71
11	Vrouwen in de ridderwereld	78
12	Jacoba van Beieren, tragische pion	85
15	De ridder van Willem van Hildegarsberch	95
14	Ridders op het schaakbord	100
15	De orde van het Gulden Vlies	107
16	Ridders in het herfsttij	115
	Suggesties om verder te lezen	121
	Register van persoonsnamen	123

Inleiding

Caballero, een sigarettenmerk, Chevalier Montrachet, een grand cru van de Côte de Beaune, Ritter Sport, bekende Duitse chocola, Knight Frank, een duur Londens makelaarskantoor: we komen het woord ridder overal tegen. Maar wat zijn ridders eigenlijk? We denken al gauw aan dappere krijgers te paard, met blinkende harnassen, schilden met wapens erop en scherpe zwaarden. In jeugdboeken komen we ze op die manier dikwijls tegen. Eén van de ‘klassiekers’ van dit genre is wel *Fulco de Minstreel* van Johan Kieviet, dat voor het eerst verscheen in 1892 maar daarna nog vele malen werd herdrukt. De hoofdpersoon is zelf niet van adel en ook geen ridder, zoals uit onderstaand citaat aan het begin van het boek blijkt.

De ronde tafel van koning Arthur in Winchester. Foto: Mike Peel.

‘t Was op een schoonen Augustusavond van het jaar onzes Heeren 1297, dat drie ruiters in gestrekten draf langs den heirweg reden, die naar het slot van den Heer van Heukelom voerde. Ongetwijfeld hadden zij een warmen rit achter den rug, want een wit schuim liep den edelen dieren langs de zijden, en de kleederen der ruiters waren met stof bedekt.... Het stof van den uitgedroogden weg vloog dwarrelend van onder de hoeven der twee voorste paarden omhoog en hulde den derden ruiter, die een weinig achteraan reed, in eene zoo dichte wolk, dat het hem bijna onmogelijk was geregeld adem te halen, eene omstandigheid, die zijn lot verre van aangenaam maakte. Toch deed hij geen moeite om die stofwolk te ontvluchten en zich bij de andere ruiters te voegen. Een vluchtige blik op de kleeding van het drietal zou reeds voldoende zijn om daarvan de reden te doen kennen; de sierlijke kleederen der voorste ruiters toch laten geen twijfel over, of zij worden gedragen door Heeren van edelen bloede, terwijl de grovere stof, die den derden ruiter omkleedt, den dienstman verraadt. Doch bezien wij hen liever wat nader.

Aan het eind van het verhaal wordt Fulco desalniettemin tot ridder geslagen wegens trouwe diensten aan zijn heer, Gijsbrecht van IJsselstein.

Een veel ‘moderner’ ridderverhaal is *De brief voor de koning* van Tonke Dragt, dat voor het eerst verscheen in 1962. Het boek begint met de wake van de hoofdpersoon Tiuri. Samen met een aantal vrienden brengt hij de nacht door in een kapel, waar zij zich moeten voorbereiden en bezinnen op de ridderslag die zij de volgende dag van de koning zullen ontvangen. Zij mogen deze kapel onder geen enkele voorwaarde verlaten. Tiuri houdt zich hier niet aan als hij gehoor geeft aan een roep om hulp bij de deur. Dat is het begin van veel prachtige avonturen. Aan het eind van het boek wordt hij alsnog door zijn koning geridderd wegens betoonde dapperheid.

De ‘eerste historische roman’ gaat ook over een ridder: het betreft *Ivanhoe* van Sir Walter Scott uit 1819. Ivanhoe is een dappere Saksische ridder die het in het Engeland van de twaalfde eeuw moet opnemen tegen de Normandiërs, wat niet geheel overeenkomt met historische gegevens. Het boek is in de twintigste eeuw vooral bekend geworden door de televisieserie uit 1958-59 met de dan 31-jarige Roger Moore als Ivanhoe. Tien jaar later werd in Nederland de jeugdserie *Floris* verfilmd met Rutger Hauer in de hoofdrol, die toen 25 jaar oud was. Deze speelt zich af in het middeleeuwse hertogdom Gelre.

Uiteraard niet alleen in televisieseries, maar ook in moderne of minder moderne films – en niet alleen jeugdfilms – wordt de middeleeuwse ridderwereld opgeroepen. Men hoeft overigens geen historicus te zijn om al snel

FLORIS

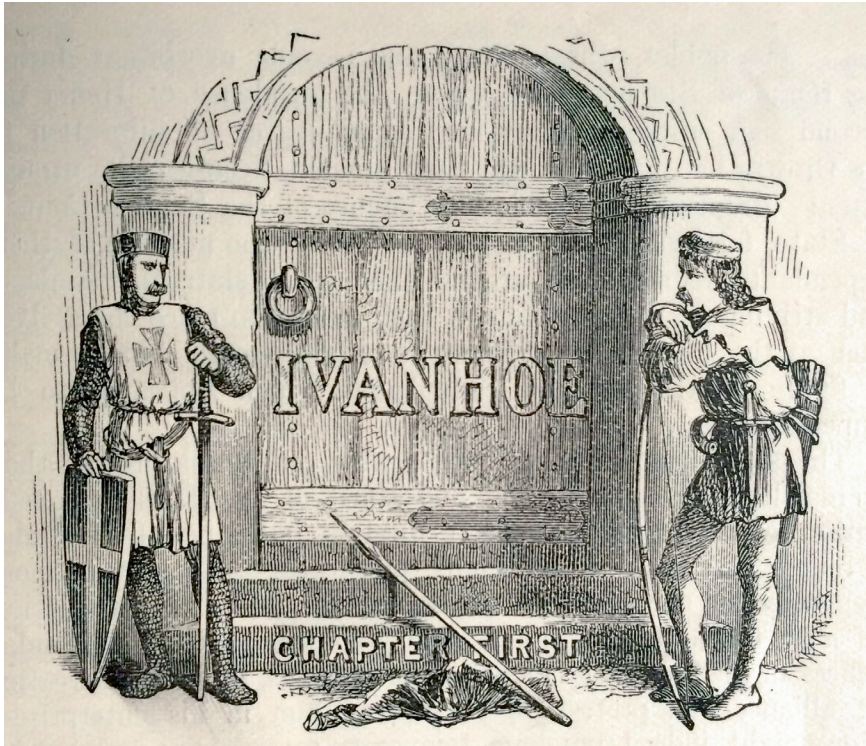
en het verraad van oldenstein

een verhaal naar de gelijknamige televisieserie

F.240 BFR.40: VOOR ABONNEES F.1.95

Omslag van een publicatie die verschenen is bij de succesvolle tv-serie *Floris*.

Boekillustratie uit *Ivanhoe*, editie 1871.

te ontdekken dat deze films meer zeggen over de tijd waarin ze gemaakt zijn dan over de periode die ze uitbeelden. Eén van de meest treffende voorbeelden daarvan is de Amerikaanse film *First Knight* uit 1995. De 65-jarige Sean Connery speelt daarin koning Arthur. Dat is op zijn minst onwaarschijnlijk. Een vroegmiddeleeuwse ridder van 65 jaar zou – als hij al de voor die tijd hoge leeftijd bereikte – beslist niet meer zo heldhaftig en krijgslustig optreden als ons in deze film wordt voorgeschoteld. Het meest anachronistisch aan deze film is wel een opname van Arthurs kasteel Camelot in het donker. Het lijkt op een modern vijfsterrenhotel met feestverlichting.

De realiteit ziet er heel wat minder heroïsch uit, wat uit het volgende hoofdstuk, over de oorsprong van het ridderwezen zal blijken. In verdere hoofdstukken zullen thematisch enige aspecten van de West-Europese middeleeuwse ridderwereld aan de orde worden gesteld.